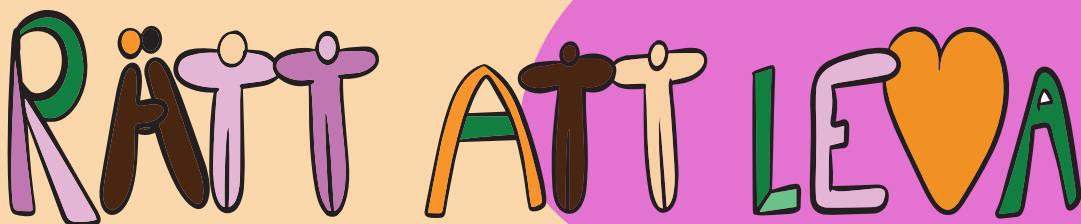

Det känns som att jag sorteras bort

En kartläggning av hur komplex utsatthet visar sig och påverkar livssituationen för unga med flykterfarenhet. Kartläggningen är genomförd inom projektet **Rätt att Leva** som drivs av **Ensamkommandes Förbund i Malmö** med stöd från Allmänna Arvsfonden

DET KÄNNES SOM ATT JAG SORTERAS BORT

En kartläggning av hur komplex utsatthet visar sig och påverkar livssituationen för unga med flykterfarenhet. Kartläggningen genomförd inom projektet Rätt att Leva som drivs av Ensamkommandes Förbund i Malmö med stöd från Allmänna Arvsfonden.

UTGIVARE:

Ensamkommandes Förbund

PRODUCERAD AV:

Daniel Feroz, Mira Björkegren & Ninni Wallström

ANALYSGRUPP:

Fatemeh, Hasti, Ayoub, Hadi, Rahman

LAYOUT:

Ensamkommandes förbund

LOGOTYP:

Yasin

RAPPORTENS BILDER

Rapportens bilder på Malmö är tagna av en deltagare i projektet *Tillsammans är man mindre ensam*, 2022

PRODUKTIONSÅR:

2023

ALLMÄNNA
ARVSFONDEN

Innehåll

1. INLEDNING	4
2. OM OSS	8
3. FORSKNINGSBAKGRUND	14
4. METOD	20
5. RESULTAT	24
6. DISKUSSION	30
7. VIKTIGA SAMARBETEN ATT UTVECKLA	41
8. REKOMMENDATIONER	45
9. AVSLUTNING	49
10. REFERENSLISTA	50

1. Inledning

VARFÖR VI HAR GJORT DENNA KARTLÄGGNING

För snart 10 år sedan öppnade Mötesplats Otto - en mötesplats för unga med flykterfarenhet. Mötesplatsen drivs av Ensamkommandes Förbund och fungerar som ett socialt center för ensamkommande och unga nyanlända. Varje dag besöks vi av drygt 50 personer, främst från Malmö men även närliggande kommuner och inte helt sällan även andra delar av landet. En stor del av de som besöker oss gör det regelbundet, många sen flera år tillbaka, och mötesplatsen beskrivs ofta som ett andra hem.

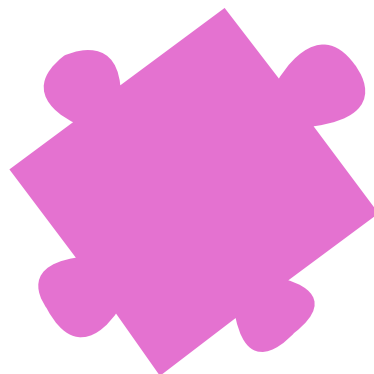
De senaste åren har vi sett hur allt fler unga med flykterfarenhet hamnar i en komplex utsatthet och där vår verksamhet mer och mer formas mot ett socialt arbete. I vår position och i vårt sociala arbete med kontakter med myndigheter, vård och omsorg får vi en unik insyn i situationer där vi ser hur ungdomar inte blir lyssnade på, blir diskriminerade, felaktigt behandlade och får sina grundläggande behov och rättigheter nekade.

I rapport efter rapport identifieras just vår målgrupp som en riskgrupp för att hamna i en utsatt livssituation. Trots det ser vi hur vårt samhälle misslyckas, hur vi inte klarar av att möta dessa personer och hur deras grundläggande mänskliga rättigheter till liv, frihet och säkerhet inte lyckas tillgodoses. Brist på tillgänglighet, helhetsperspektiv och delaktighet ser vi som några bakomliggande orsaker. Vi ser hur våra besökare som söker stöd ofta hänvisas runt bland olika aktörer och hamnar mellan stolarna. Tillslut kommer de tillbaka till oss eller ger upp i sin önskan om stöd.

Samtidigt som ungas livssituationer försvåras minskar resurser och riktade insatser för att stötta målgruppen. Viktiga aktörer inom det offentliga läggs ner till följd av politiska beslut, bidrag till ideella krafter reduceras och civilsamhällsorganisationer drar ner på verksamhet eller ändrar målgrupp. Flera aktörer är medvetna om detta och arbetar och samarbetar aktivt för att motverka den komplexa utsattheten, men för att göra skillnad behöver vi ett bredare samarbete utifrån ett helhetsperspektiv. Vi behöver ta ett gemensamt krafttag för att göra en reell skillnad.

Vi har som organisation och verksamhet alltid arbetat för att lyfta ensamkommande och unga nyanländas röster och verkat för ökad delaktighet i beslut och processer som rör unga med flykterfarenhet. Men en stor utmaning för att arbeta med att förbättra livssituationen för unga med flykterfarenhet är avsaknaden av relevant forskning och statistik. Hur mycket vi än lyfter röster ser vi hur faktiskt data och siffror mer och mer efterfrågas som incitament för engagemang och resurser till förändring - *out of sight, out of mind*.

Därför har vi sedan 2022 börjat föra utvecklad dokumentation av de behov, situationer och relevanta aktörer i ärenden vi möter på Mötesplats Otto. Vi gör det genom att samla in statistik definierad av målgruppen själva för att kunna lyfta frågor, problem och behov relevant för dessa. Vi vill synliggöra och kollektivt sprida erfarenheter om den verklighet unga med flykterfarenhet i Malmö lever i idag och vi hoppas det kan underlätta och bidra till utökade samarbeten och ökat engagemang för reell förändring.

KORT SAMMANFATTNING AV RESULTATEN

Denna kartläggning är den första i en rad av kartläggningar som vi kommer att publicera inom projektet Rätt att Leva som drivs av Ensamkommandes Förbund i Malmö. Syftet är att bidra med statistik och analys som vi och våra medlemmar anser saknas gällande livssituationen för unga med flykterfarenhet.

Våra resultat visar att tillgången till grundläggande rättigheter för vår målgrupp på olika sätt begränsas och att det för många leder till en komplex utsatthet. Det handlar om asylrättsliga begränsningar. Ekonomisk utsatthet. Begränsad tillgång till vård. Hemlöshet och osäkra och otrygga boenden. Rasism och utanförskap. Bristande bemötande från myndigheter. Hinder för att säga ifrån när en blir utsatt för kränkning eller diskriminering.

Vi föreslår förändringar på flera olika nivåer. Dels asylrättsligt/-relaterat där vi anser att vi behöver återinföra permanenta uppehållstillstånd som norm, korta ner väntetiderna i asylprocessen, ge asylsökande arbetstillstånd, höja dagersättningen till en skälig summa och säkerställa rätten till vård som inte kan anstå i praktiken. Dels kunskapshöjande där vi ser behov av att instanser som möter unga med flykterfarenhet ska förstå gruppens särskilda behov och förutsättningar, och anpassa deras processer därefter. Vi ser också behov av statistik som är relevant för målgruppen, till exempel om den brottsutsatthet som är specifik för unga med flykterfarenhet.

Vi uppmuntrar också till att samarbeta med oss genom en metod vi kallar för *stödkedjor*, där vi i samarbete med andra aktörer strävar efter att säkerställa att unga med flykterfarenhet inte hamnar mellan stolarna. Vi har konkreta förslag på samarbeten med Socialtjänsten och vården. Det handlar framförallt om att anpassa processer och krav efter målgruppens utsattheter, och att ta fram strukturer för en form av kontaktmannaskap som är anpassad för gruppens behov.

Är ni intresserade av att vara med så hör av er till oss.

NAVIGERA I DOKUMENTET

Denna kartläggning är uppdelad i tre huvudsakliga delar. Först kommer en inledande del med bakgrunden till projektet, lite om oss och vilken forskning som ligger till grund för kartläggningen. Sedan beskriver vi hur vi arbetat och vad vi har samlat in för data i metod- och resultatdelen. Till sist presenterar vi vår analys och våra rekommendationer.

2. Om oss

OM ENSAMKOMMANDES FÖRBUND OCH MÖTESPLATS OTTO

Ensamkommandes Förbund är en ideell, partipolitiskt och religiöst obunden medlemsstyrd förening som grundades som organisation år 2013 i Malmö. Ensamkommandes Förbund är en självorganiserad ungdomsorganisation som startades av, drivs av och arbetar för och med ensamkommande och unga nyanlända. Organisationen startade med syftet att politiskt och praktiskt arbeta för att underlätta och förbättra livet för ensamkommande barn och ungdomar.

I juni 2014 öppnade Ensamkommandes Förbund med stöd av och tillsammans med en rad andra aktörer, bl.a. Sociala resursförvaltningen Malmö, Länsstyrelsen Skåne och ABF, Mötesplats Otto. Mötesplatsen ligger i Värnhem i Malmö och är för ungdomar och unga vuxna med flykterfarenhet. Den startade ur ett behov av en fysisk plats för ensamkommande och unga nyanlända att mötas och skapa gemenskap, organisera sig i föreningslivet och genomföra aktiviteter. Idag är Mötesplats Otto ett stort nav av samarbeten mellan olika föreningar, offentliga verksamheter och privatpersoner som är volontärer, med Ensamkommandes förbund i mitten. Mötesplats Otto fungerar många gånger som en sambandscentral och brygga till andra viktiga verksamheter och samhällsaktörer.

Mötesplats Otto har öppet sex dagar varje vecka, på vardagar kl 14-20 (torsdagar utomhusaktivitet) och på lördagar, då det är öppet enbart för tjejer, kvinnor och barn, kl 12-16. Vi bedriver runt 20 aktiviteter varje vecka, bland annat läxhjälp, juridisk rådgivning och gitarrkurser. Vi har runt 50 besökare varje dag. Våra aktiviteter utgår från vår lokal men har även aktiviteter på andra platser som simning, dans och fotboll. Till mötesplatsen kan man komma för att delta i någon av våra aktiviteter men också för att "bara" ta en kopp kaffe, låna wi-fi, spela playstation eller sitta och snacka med andra ungdomar.

Verksamheten och dess utveckling och aktiviteter styrs hela tiden av målgruppens behov och önskemål, vilket gör att aktiviteter kommer och går. Flexibilitet, kreativitet och våga prova har varit lyckosamma metoder i verksamheten. Flera besökare har uttryckt att Mötesplats Otto är "som ett andra hem", vilket får ses som ett bevis på att platsen kan upplevas som en trygg plats. Ända från starten har engagemanget och drivkraften hos ensamkommande och andra personer med erfarenhet av migration varit det som gjort Mötesplatsen Otto till den unika plats den är.

Våra besökare brukar säga att det bästa med Mötesplats Otto är att hit kan man komma och få hjälp med lite allt möjligt, att det är en tillgänglig verksamhet där man snabbt fångas upp och får stöd utifrån sina egna behov och förutsättningar. En stor del av vår verksamhet är just att ge stöd till unga i deras olika behov och situationer. Det kan vara allt från att betala räkningar, till stödsamtal när en anhörig gått bort, till tips på hur man får nya kompisar till akut hemlöshet och beroendeproblematik. Mycket av vårt arbete är att stötta ungdomar i kontakt med myndigheter. Då vår mötesplats funnits i snart tio år och många besökare, som ofta inte har andra trygga vuxna runt sig, kommer kontinuerligt, skapas ofta en hög tillit till vår personal. Många vänder sig i första hand till oss i behov av stöd i akuta situationer såsom vid överfall, akut psykisk ohälsa, våld, exploatering eller vid suicidtankar istället för till vård, polis eller skola. Inte sällan är vi också medföljande på besök till polis, beroende- eller psykakut.

Att Ensamkommandes Förbunds medlemmar och styrelse består av unga med flykterfarenhet har stor betydelse för att säkerställa att vår ordinarie verksamhet, våra strukturer och olika projekt utgår från målgruppens behov. Alla anställda arbetar utifrån Mötesplats Otto och inom vår sociala verksamhet. Vi tycker det är viktigt att arbeta nära den målgrupp som vi verkar för. Att kontinuerligt arbeta relationsbyggande gör att deltagare kan

dela med sig av alla delar av livet och vi får helhetsperspektiv på deltagarnas situationer och mående. Det skapar möjlighet till ökad delaktighet, förståelse och erfarenhetsutbyte men även att vi kan arbeta utifrån en aktuell lägesbild. Det gör att vi kan vara, och behöver vara, flexibla och snabba med att göra ändringar och omprioriteringar när det behövs.

Att vi har öppen verksamhet i så stor utsträckning och att personal och våra stödverksamheter finns på plats med drop-in möjligheter fem dagar i veckan ökar också vår tillgänglighet. Vi har en bredd av kompetenser och erfarenheter, samt värdefulla språkkunskaper, inom personalgruppen, vilket underlättar för att arbeta utifrån ett helhetsperspektiv. Vi som arbetar har antingen själva erfarenhet av flykt och av att söka asyl och/eller lång erfarenhet av att arbeta med asyrrättsfrågor, men även andra rättighetsfrågor så som rätt till vård, motverka hemlöshet, anti-diskriminering, sexuell hälsa m.m. Gemensamt har vi stor kunskap om och förståelse för våra deltagares situationer och kontexter. Denna förståelse är viktig för att verkligen kunna möta våra deltagare där de är.

Allt detta gör att Mötesplats Otto är en plats dit vår målgrupp söker sig och känner sig trygga. Det gör det möjligt för oss att bedriva det arbete som vi kommer beskriva i denna kartläggning och för våra deltagare att engagera sig i de rättighetsfrågor vi kommer att belysa.

OM PROJEKTET RÄTT ATT LEVA

Rätt att Leva drivs av Ensamkommandes Förbund i Malmö och är ett treårigt projekt som finansieras med stöd från Allmänna Arvsfonden från augusti 2022 till juli 2025. Projektet verkar för att öka tillgång till att få grundläggande behov och rättigheter uppfyllda för ungdomar och unga vuxna med erfarenhet av flykt.

Vi tycker att alla människor har rätt att leva. Att alla ska få sina grundläggande rättigheter uppfyllda. Att alla människor ska bli bemötta med respekt och bli lyssnade på i beslut som rör en själv. Att alla människor har rätt till att ta del av samhället utan att utsättas för förtryck och diskriminering.

Men vi vet att det inte alltid är så. För unga som har erfarenhet av flykt är det sällan en självklarhet. Vi ser hur många unga i komplex utsatthet hamnar mellan stolarna. Vi ser hur ansvar förskjuts mellan olika aktörer och hur det drabbar den unge.

Målet med Rätt att Leva är att skapa nya metoder för att fånga upp och säkerställa att ungas behov uppfylls. Vi gör det genom rådgivning och att stötta enskilda personer i deras situationer. Vi gör det genom att följa upp, agera och ansvarsutkräva när diskriminering, kränkningar och felaktigt

bemötande sker, eller när kunskap saknas som leder till att personer inte får tillgång till det de har rätt till. Vi gör det genom att samla in statistik och erfarenheter för att lyfta en gemensam utsatthet och tillsammans utmana strukturer. Vi gör det genom att skapa nya former för samverkan där ungas behov och vilja står i fokus och där makt är lika med ansvar. Vi vill kunna fungera stärkande för unga att mer självständigt kunna kräva sina rättigheter.

Basen för projektet är vår socialrådgivning som vi har på Mötesplats Otto. Socialrådgivningen sker med oss som arbetar inom projektet och erbjuds både på fasta tider varje vecka, på drop-in och på gemensamt avtalade tider utifrån behov och förutsättningar för den som söker stödet. Till socialrådgivningen kan du komma om du behöver hjälp eller har frågor om dina rättigheter, behov eller situation. Till exempel om du vill ha stöd i kontakt med myndigheter, har frågor om vård eller blivit dåligt behandlad och behöver hjälp. Eller något helt annat. Vi har både deltagare som kommer enstaka tillfällen för specifika frågor eller ärenden och deltagare som behöver stöd i längre processer och därmed är aktuella inom vårt projekt under en längre tid. Det är även genom socialrådgivningen som vi samlar in den statistik som ligger till grund för denna kartläggning.

Inom socialrådgivningen fångar vi också upp och identifierar behov av ansvarsutkrävande insatser. En majoritet av de vi möter inom socialrådgivningen söker stöd i att få grundläggande behov och rättigheter uppfyllda, till exempel rätt till vård eller hemlöshet. Tyvärr är det ett stort antal av dessa som också i försök att få dessa behov och rättigheter uppfyllda har felaktigen nekats detta, upplevt bristande eller kränkande bemötande, bristande tillgänglighet, diskriminering eller tjänstefel. Många gånger har något av detta också påverkat ens möjligheter att få sina behov uppfyllda. Vi kommer utveckla mer kring hur det visar sig och vad vi ser behöver förbättras, men ofta beror det på att unga inte kan eller får vara delaktiga eller ges möjlighet att bli förstådda och lyssnade på.

Detta har vi sett varit ett stort problem sedan många år tillbaka och ungdomar som lyfter att de inte vet hur, vågar eller blir lyssnade på om de påkallar detta. Det är ett allvarligt problem. Framförallt att unga med flykterfarenhet, precis som alla andra, ska ges möjlighet att få sina grundläggande behov uppfyllda utan att utsättas för förtryck. Men att om det ändå sker förtjänar unga att lita på att det var fel, att det går att agera emot och att det går att få bra stöd. Men tyvärr är det inte så det ser ut idag. Det innebär risker som kommer ge konsekvenser för individen, men det är också ett problem för gruppen att de förtryck och motstånd unga med flykterfarenhet möter inte syns som ett större problem som kräver både ansvarstagande på individnivå men också på strukturell nivå.

Rätt att Leva som projekt hade inte kunnat finnas utan Mötesplats Otto - Ensamkommandes Förbund. Den gemenskap och tillit som byggts upp i communityt här sedan 2014 är helt avgörande för att vi ska kunna bygga de relationer som ligger till grund för socialrådgivningen som i sin tur ligger till grund för vårt arbete med kartläggningar och samarbetsmetoder.

3. Forsknings- bakgrund

En utmaning i att arbetet för att förbättra livssituationen för unga med flykterfarenhet är att det i stor utsträckning saknas relevant statistik om levnadsvillkor för gruppen. Det beror delvis på att personer i asylprocess och papperslöshet per definition saknar personnummer och därmed inte ingår i befolkningsstatistik. I och med en restriktiv asyllagstiftning med tillfälliga uppehållstillstånd som norm, konsekvenser av nya gymnasielagen och nu senaste året en ökning av återkallade uppehållstillstånd och statusförklaringar så har juridisk status för unga med flykterfarenhet blivit allt mer osäker och föränderlig.

Även om en större del av unga med flykterfarenhet har ett uppehållstillstånd, och därmed personnummer, är inte statistik enbart baserat på personnummer representativt för alla unga med flykterfarenhet utan det krävs kompletterande metoder för att säkerställa inkludering i statistiken. Ett exempel på detta är en Karolinska Institutets *Kartläggning av självskadebeteende, suicidförsök, suicid och annan dödlighet bland ensamkommande barn och unga* som publicerades 2018. Kartläggningen gjordes till följd av larm från frivilligorganisationer och studien byggde på att samla in data med hjälp av olika aktörer. Resultaten var, och är, alarmerande där suicidtalerna bland ensamkommande barn och unga var nio gånger högre än bland andra jämnåriga under 2017 (Hagströmer et al., 2018). Just på grund av att många saknade personnummer saknades också sammanfattande rikstäckande statistik över suicid bland ensamkommande barn och unga,

vilket gör Karolinska Institutets kartläggning unik i sitt slag. För att suicidstatistiken för ensamkommande asylsökande ska bli bättre menar de att det krävs bättre samordning av register hos myndigheter samt alternativ om att samla in information genom enkäter och intervjuer (Hagströmer et al., 2018).

De efterkommande åren efter 2015 har ett antal större rapporter gällande livsvillkoren bland unga med flykterfarenhet gjorts. Flera av dessa lyfter dock i sin tur just att det saknas statistik och forskning relevant för målgruppen. Det framgår bland annat i en rapport från Folkhälsomyndigheten som lyfter att på grund av den begränsade kunskapen inom forskningsområdet så finns behov av studier om hur asylsökande barn och unga upplever sin hälsa och sina levnadsförhållanden (Folkhälsomyndigheten & Röda Korsets Folkhögskola, 2021).

Vi på Ensamkommandes Förbund publicerade 2019 en kartläggning där vi undersökte livsvillkoren för ensamkommande och unga nyanlända i Malmö. Unga som deltog i fokusgrupper och enkäter lyfte att deras bakgrund och erfarenheter behöver lyssnas till för att öka möjligheter till att kunna påverka beslut som rör en. Behov av mer relevant och samordnad statistik över livsvillkoren för att kunna följa upp och möta gruppens akuta behov av trygghet och omsorg lyftes även av aktörer som arbetar med målgruppen (Ensamkommandes Förbund, 2019).

En annan orsak vi ser till att statistik relevant för vår målgrupp saknas är att problem de upplever ofta inte blir dokumenterade. När rättigheter kränks rapporteras det sällan och därmed syns utsattheter heller inte. Vi möter regelbundet personer som nekats vård på grund av deras asylstatus, många gånger utan medicinsk bedömning och enbart baserat just på grund av att de saknar uppehållstillstånd. I Patientnämnden Skånes senaste analys över inkomna synpunkter utifrån diskrimineringsgrunderna framkommer dock inga klagomål där asylstatus spelat in, vilket kan vara grund för etnisk diskriminering (Olausson & Sturesson, 2023). Detta trots att det är ett så vanligt förekommande problem bland de vi möter. Varför det inte nämns i Patientnämndens analys vet vi inte, men det signalerar att levda erfarenheter bland vår målgrupp inte synliggörs i existerande statistik.

I vår kartläggning från 2019 gjorde vi en enkätundersökning, med 100 respondenter, där vi ställde frågan om man varit utsatt för våld, diskriminering eller andra övergrepp i Malmö. Av de som svarade sa 30% att det hänt en eller flera gånger och så många som 60% av dessa menade

att de inte fått någon hjälp, att de fått hjälp men att den inte var bra eller att de inte ens vågade be om hjälp i situationen. I en fokusgrupp om trygghet förklarade ungdomar att det är svårt att veta hur man ska reagera om man blir utsatt för rasism och annan dålig behandling. Vem ska man vända sig till? Vem lyssnar på oss? (Ensamkommandes Förbund, 2019).

Forskning pekar på ålder som en barriär för brottsutsatta att anmäla och att unga generellt sällan vänder sig till polis för skydd eller stöd. Detta gäller särskilt unga män som rasifieras och som också oftare exkluderas från skydd till följd av rasprofilering och diskriminering av polis (Scott, 2022). Personer som rasifieras beskriver också hur de i kontakt med polis ses som 'kriminella' snarare än brottsoffer (Schclarek Mulinari, 2017). Unga med flykterfarenhet och med osäker legal status möter samma barriärer som andra unga som rasifieras, men deras tillgång till skydd genom att anmäla brott till polisen är ytterligare begränsade på grund av avsaknaden av stabil legal status (Scott, 2022).

Barn och unga med erfarenhet av flykt har ofta upplevt våld både före och under flykten, samt har tidigare negativa upplevelser i kontakt med polis. Detta är viktigt för att förstå den uthållighet unga med flykterfarenhet bär på samt breda kontext av erfarenhet av våld. Det är också unga som utsätts för rasism på vardaglig basis, som i stor utsträckning utsätts för och/eller bevittnat kriminaliserat våld och samtidigt, på grund av osäker legal status, har begränsad eller osäker tillgång till sociala rättigheter och välfärd (Scott, 2022).

För unga med flykterfarenhet ses polisen sällan som en källa till säkerhet utan snarare som ett hot. I en svensk studie som undersöker varför unga, som flytt som ensamkommande barn, inte anmäler brott uppgavs den vanligaste anledningen till att inte anmäla brott vara rädsla för att det kunde ge negativa konsekvenser för ens uppehållsrätt eller resultera i deportation. "Deportation är detsamma som dödsstraff" säger en informant i studien, och menar att all kontakt med polis kan leda till deportation. Oro för att kontakt med polis kan leda till repressalier, och i värsta fall deportation, lyfts av både personer med osäker legal status och med permanent uppehållstillstånd (Scott, 2022).

Intersektionen av osäker legal status och tidigare erfarenheter av våld, rasism och diskriminering för unga med flykterfarenhet innebär att de exkluderas från statligt skydd när att anmäla brott inte uppfattas som genomförbar eller säkert. Det innebär ytterligare skada för unga som redan nekats (permanent) skydd i form av asyl och exkluderats från välfärdssamhället. För dessa representerar det ännu en instans av våld (Scott, 2022).

En annan studie som undersöker rasprofilering av polis lyfter att behovet av en fungerande (polis)myndighet är ett gemensamt behov både för personer utsatta för rasprofilering och av polisen själva - människor måste kunna lita på att staten erbjuder skydd mot brott (Schclarek Mulinari, 2017). För att en sådan trygghet ska bli realitet för unga med flykterfarenhet menar Scott att skydd till unga måste adressera alla former av våld som formar deras liv, inkluderat den osäkerhet som skapats av rådande migrationslagstiftning där tillfälliga uppehållstillstånd är norm och där tillgång till välfärd blivit alltmer osäker och ojämlik. Vidare framhävs att för att förbättra tillgång till skydd inom rättsväsendet måste brandväggar införas för säkrare möjligheter att anmäla brott och samtidigt ta itu med de skadliga konsekvenserna av tidigare, och pågående, rasistiskt och diskriminerande polisarbete. Det krävs också att unga på gräsrotsnivå får tillgång till juridisk kunskap och möjlighet till att dela erfarenheter av möten med polis och lagen (Scott, 2022).

Ett annat område det saknas aktuell statistik kring är hemlösheten för vår målgrupp. Bostad är en mänsklig rättighet enligt artikel 25 i FN-deklarationen om de mänskliga rättigheterna. Det är också ett grundläggande behov som behöver tillgodoses för att unga ska kunna fokusera på framtiden (Nilsson, 2020). Sveriges och Skånes Stadsmissioner bevakar ständigt situationen för hemlösa både i vår målgrupp och generellt för hela befolkningen. I en rapport från 2019 konstaterade de att en stor del av unga med flykterfarenhet inte finns representerade i statistik över hemlöshet på grund av att de saknar personnummer. Därför blir de också en osynlig grupp i statistiken (Skåne Stadsmission, 2019). I Sveriges Stadsmissioners senaste hemlöshetsrapport lyfts att det saknas uppdaterad statistik om hemlöshet generellt i hela landet samt statistik om i vilken grad ansökningar om boende via Socialtjänsten avslås. Det innebär att det inte går att säga hur många personer som söker boende men som inte får tillgång. De konstaterar även att tjänstepersoner inom Socialtjänsten vittnar om striktare bedömningar för att få stöd. Detta trots höga politiska målsättningar mot hemlösheten (Sveriges Stadsmissioner, 2023).

Fastän problemet är osynligt i statistiken så ser civilsamhället konsekvenserna av hemlösheten bland unga med flykterfarenhet. Flera aktörer har under de senaste åren rapporterat och larmat om hur unga som hamnar i hemlöshet hamnar i destruktiva eller farliga beroendeförhållanden för att få tak över huvudet. Särskilt framhävs exploatering inom sex- och droghandel men även exploatering som annan arbetskraft (Mattsson et al., 2020; Ensamkommandes Förbund, 2019; Beskow, 2020; SVT Nyheter, 2018).

En annan konsekvens av unga med flykterfarenhets försvårade situation är en eskalerande beroendeproblematik. Vi på Ensamkommandes Förbund publicerade förra året, 2022, en rapport om unga i beroende och psykisk ohälsa som beskriver hur en långvarig komplex utsatthet har lett till ett ökat substansberoende, framförallt av heroin, som fördjupats av olika hinder för tillgång till beroendevård (Ensamkommandes Förbund, 2022).

I och med de omfattande inskränkningarna i migrationslagstiftning det senaste decenniet har asylprocessen blivit allt mer utdragen då tillfälliga uppehållstillstånd är norm och ens legala status därmed förblir osäker och villkorad. Det försätter människor i en osäker livssituation med begränsad tillgång till sociala rättigheter under flera år, även efter beviljat uppehållstillstånd. Därtill ser ens rättigheter olika ut beroende på ens uppehållsgrund och upplevs av både rättighetsbärare och professionella, som till exempel advokater, som svåra att förstå. Vilket förvärras av de ständiga förändringarna i asyllagstiftning och praxis (Lagerfors, 2023). Detta har stora konsekvenser för ungas hälsa. Forskning visar att för många påverkar tiden under asylprocess i Sverige den psykiska hälsan mer negativt än tiden under flykt (Mattsson et al., 2020). Vidare visar studier att ensamkommande barn har fler symtom på psykisk ohälsa än andra grupper, vilket förklaras med kombinationen av tidigare och pågående trauman, brist på stöd från vuxna och den otydlighet och osäkerhet som asylprocessen innebär (Lagerfors, 2023).

Samtidigt vittnar verksamheter som möter unga nyanlända om nya och försvårade utsattheter. Under 2016 - 2019 gav regeringen i uppdrag till Allmänna Arvsfonden att prioritera bidrag till satsningar som avsåg att "stärka, stödja och öka förutsättningar för nyanlända barns och ungas etablering i samhället". I en rapport som utvärderat ett stort antal av dessa beviljade projekt uppgav ungefär hälften av dessa att de arbetade med att tillfredsställa basbehov i form av mat och sovplats, socialt stöd och juridisk rådgivning och att detta hade blivit en nödvändighet för att kunna genomföra någon verksamhet överhuvudtaget (Jansson-Keshavarz et al., 2021). Svenska Röda Korset lyfter i en kartläggning om situationen för ensamkommande att de under de senaste åren mött allt fler unga som saknar möjlighet att tillgodose sina mest grundläggande humanitära behov - som boende, mat, kläder och tillgång till dusch- och tvättmöjligheter (Beskow, 2020).

Den ovan nämnda utvärderingsrapport om projekt med bidrag från Arvsfonden har också legat till grund för antologi-kapitlet *Förskjutningar av välfärdsrättigheter och ansvar*. Där förklaras att ansvaret för att tillhandahålla grundläggande välfärd har flyttats över från statliga och kommunala institutioner till civilsamhället. Det innebär att personer som exkluderas från det offentliga i allt större utsträckning blir hänvisade till tillfälliga och kortsiktiga lösningar. Tillgång till grundläggande rättigheter bygger på akuta och undantagsmässiga insatser som vilar på en humanitär exceptionell grund. Det skiljer sig markant från den logik som genomsyrar välfärden - att grundläggande rättigheter ska gälla alla och på lika villkor (Jansson-Keshavarz et al., 2021).

Parallellt med detta ser vi att det blir svårare och svårare för ideella aktörer att överleva ekonomiskt, i synnerhet för verksamheter riktade till unga nyanlända. Även nedläggningar av viktiga samhällsinsatser inom offentlig sektor som spelat en viktig roll i att stärka relationen och samarbete mellan ideell och offentlig sektor för att främja unga med flykterfarenhets tillgång till grundläggande rättigheter. Ett lokalt exempel är Hälso- och sjukvårdsnämnden i Region Skånes beslut om att avveckla Kunskapscentrum Migration och Hälsa. KC Migration och Hälsa var för många verksamheter inom ideell sektor en viktig och välfungerande funktion inom regionen och som efter avvecklandet inneburit ökade svårigheter för oss inom ideell sektor att stötta våra medlemmar i vårdfrågor (*Skrivelse Till Hälso- Och Sjukvårdsnämnden, Region Skåne*, 2021).

4. Metod

MÅLGRUPP OCH SYFTE

Den primära målgruppen för kartläggningen är ungdomar och unga vuxna upp till 25 år med erfarenhet av flykt som befinner sig i eller riskerar att hamna i en utsatt livssituation och som bor i eller vistas i Malmö. Av de som deltagit i socialrådgivningen har 79% identifierat sig som killar, 15% tjejer, 3% annat och 2% vet ej. 70% av deltagarna har varit mellan 18 och 25 år och drygt 2% har varit minderåriga.

Dokumentationen i projektet har skett utifrån Mötesplats Otto, vars målgrupp är unga med flykterfarenhet under 30 år. Därför har personer i åldern 26-30 år även inkluderats till viss del i kartläggningen, totalt 18% av dem som redovisas i statistiken.

Drygt 10% av deltagarna har varit över 31 år. Dessa har inkluderats då de deltagit i verksamheten antingen som föräldrar till barn och sökt stöd kopplat till rollen som förälder. Andra över 31 år som inkluderats har haft särskilda omständigheter, som till exempel omfattande vårdbehov eller nedsättande funktionsvariationer, som bidragit till en försvårad utsatthet.

Syftet med denna kartläggning är att belysa situationen för unga vuxna med flykterfarenhet. Den statistik som ligger till grund för kartläggningen handlar om målgruppens behov, hinder för att få deras grundläggande

rättigheter tillgodosedda och aktörer involverade i deras liv. Detta för att vi vill synliggöra behov samt identifiera hinder och viktiga aktörer för att hitta lösningar på problemen. Vi kartlägger situationer som är återkommande för vår målgrupp. Dels för att validera med siffror de erfarenheter som vi redan ser och jobbar med, men också för att upptäcka nya områden som kanske varit osynliga för oss. Vi undersöker vilka olika aktörer som är involverade i våra deltagares liv och hur kontakten fungerar för att se vilka samarbeten som vi ska fokusera på att utveckla genom projektet.

Denna kartläggning är den första av flera. Vi kommer i projektet att årligen sammanställa och presentera kartläggningar baserade på den statistik vi samlar in. Vi väljer ut fokusområden till kartläggningarna baserat på vad vår analysgrupp, sammanställd av medlemmar på Ensamkommandes Förbund, vill att vi lyfter fram.

INSAMLING AV STATISTIK OCH DATA

STATISTIK

Statistiken har samlats in genom ett formulär som vi som jobbar i projektet fyller i efter varje rådgivningstillfälle. Där svarar vi anonymt på frågor om deltagarnas ålder och kön, socialrådgivningens ämne, berörda och kontaktade aktörer samt skriver en kort anteckning om vad som har gjorts. Ett syfte med anteckningarna är att analysera denna kvalitativa data och använda det i kartläggningar och för att utveckla våra metoder i projektet. Genom anteckningarna har vi bland annat kunnat identifiera mönster i nekade rättigheter, diskriminering och akuta utsattheter. Statistiken som denna kartläggning baseras på har samlats in under sex månader, från december 2022 till och med maj 2023, då totalt 322 rådgivningstillfällen dokumenterats.

Anledningen till att vi samlar data om vilka ämnen som våra rådgivningar handlar om är att vi vill se vilka behov, situationer och hinder som är aktuella hos oss. Vi samlar siffror både för att validera situationer/problem som våra deltagare om och om igen försöker lyfta men som inte tas emot av beslutsfattare för att de kräver statistik, och för att upptäcka nya saker.

Vi samlar data om berörda och kontaktade aktörer för att se vilka aktörer som vi berör och kontaktar mest i våra socialrådgivningar, var det finns hinder i kontakt eller tillgång, var det funkar bra och vilka samarbeten som är viktiga för oss att fokusera vidare på och utveckla framåt i projektet.

Allt eftersom vi har samlat in statistik har det blivit tydligare för oss vilka frågor, ämnen och aktörer som är relevanta för oss att samla data kring och har utvecklat formuläret. En del av syftet med den första versionen av formuläret var att samla data på hög detaljnivå för att upptäcka vilka kategorier som är relevanta för oss och sen sälla och välja ut fokusområden för nästa enkät.

JOURNALSYSTEM

För ärenden som varit med komplicerade, krävt längre processer och/eller ingått i de ansvarsutkrävande insatserna har vi arbetat med ett journalsystem där vi dokumenterar i ärendet. Till skillnad från ovan beskrivna formulär som är helt anonymt och dokumenterar enskilda tillfällen är journalsystemet ett sätt för oss att följa specifika ärenden. Detta görs med samtycke från deltagare.

Syftet med detta system är att ge oss möjligheten att bättre följa och bistå i komplicerade ärenden. Genom att samla information för en individ på detta sätt kan vi också analysera specifika processer i detalj. Därigenom kan vi få syn på när samarbeten och arbetssätt fungerar bra och lyfta goda exempel samt se när det inte fungerar och behöver utvecklas.

BEARBETNING OCH ANALYS AV STATISTIK OCH DATA

ANALYSGRUPPEN

Den dokumentation vi fört och den statistik vi samlat in har bearbetats av oss som är anställda inom projektet. För att analysera denna har vi sammanställt en analysgrupp bestående av aktiva medlemmar inom Ensamkommandes Förbund som både har egna relevanta erfarenheter av att vara i och att stötta andra unga med flykterfarenhet i komplex utsatthet. Analysgruppen har sammanställts utifrån dels eget intresse av att delta i en analysgrupp och utifrån att så gott som möjligt representera en bredd av olika identiteter och erfarenheter som finns på Ensamkommandes Förbund och Mötesplats Otto. Sju personer har ingått i analysgruppen.

Analysgruppen har bidragit med särskild expertis som varit värdefull och viktig för framtagandet av denna kartläggning. De har gett oss en fördjupad förståelse och bidragit med nya perspektiv på komplex utsatthet som vi inte

kunnat förstå utan dem. Det är även analysgruppen som avgjort vilka frågor vi i huvudsak bör fokusera i vårt arbete med att kartlägga situationen för unga med flykterfarenhet.

Inför denna kartläggning har analysgruppen setts i helgrupp vid två tillfällen. Vi som är anställda inom projektet har då presenterat den statistik vi samlat in, visat på samband vi kunnat se och delat våra övergripande reflektioner utifrån att ha arbetat med de ärenden datan representerar. Analysgruppen har gett synpunkter och tillsammans diskuterat och reflekterat kring både öppna frågor, såsom vad de ser för mönster i statistiken och vad deras tankar är om den, samt mer specifika frågor, som till exempel vilken statistik de ser behov av att vi samlar in och vad deras tankar är om siffrorna om hemlöshet. De har bidragit med politisk analys, specifika exempel på erfarenheter kopplat till statistiken, tankar kring bakomliggande orsaker till utsatthet och strukturella orättvisor samt konkreta rekommendationer för att förbättra situationen för målgruppen.

FÖRDJUPAD FÖRSTÅELSE FÖR SÄRSKILDA FRÅGOR OCH SITUATIONER

FOKUSGRUPPER OCH INTERVJUER OM BOENDE

Eftersom bristande tillgång till boende, diskriminering på bostadsmarknaden och hemlöshet är återkommande problem för vår målgrupp har vi tillsammans med en masterstudent från Malmö universitet haft intervjuer och en fokusgrupp med medlemmar från Ensamkommandes Förbund där vi diskuterat mer djupgående om specifikt frågor kopplat till boende. Totalt har fem personer deltagit i dessa. Resultaten redovisas i analysdelen.

GESTALTANDE LIVSBERÄTTELSE

För att komplettera den mer fragmenterade datan vi samlar in har vi skrivit fyra gestaltande livsberättelser där unga vuxna fått utrymme att berätta sina historier i detalj. Syftet är att ungas historier ska få plats och spridas som illustrerande exempel på komplex utsatthet. Aida Ghardagian är skribent och har tillsammans med fyra ungdomar arbetat fram texter som går att läsa på vår hemsida rattattleva.se. Vi rekommenderar dessa som vidare läsning för att få ökad förståelse över hur komplex utsatthet visar sig för individer.

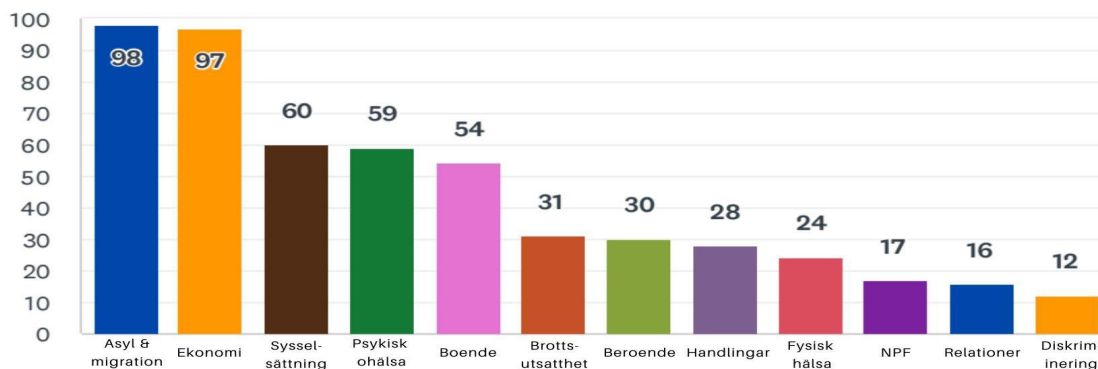

5. Resultat

ÄMNEN

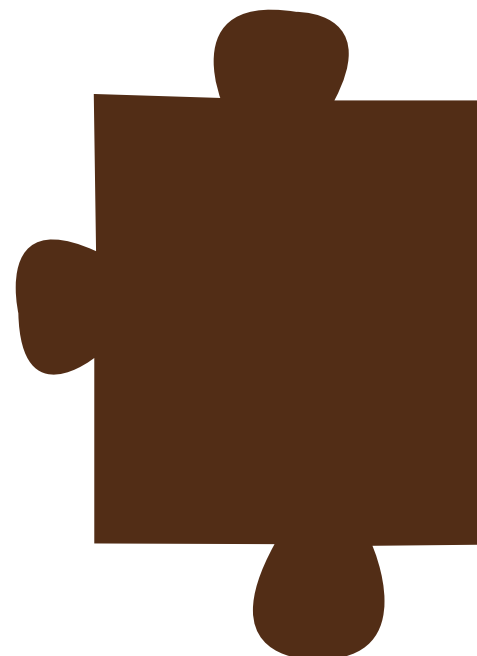
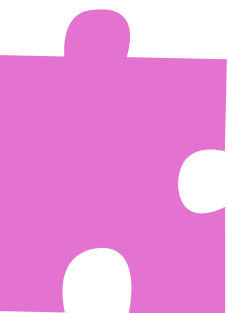
Vi har under socialrådgivningarna dokumenterat de ämnen som rådgivningen handlat om för att få en överblick över vilka frågor, behov och situationer som våra deltagare befinner sig i. I snitt har 2,25 ämnen berörts under varje rådgivningstillfälle, det har alltså oftast varit flera ämnen som varit aktuella samtidigt. Det har både varit att vi hanterat flera separata frågor under samma rådgivningstillfälle men många gånger har de ämnen som nedan redovisas stått i relation till varandra. Exempelvis har 22% av de rådgivningstillfällen som handlat om ekonomi också handlat om boende, vilket stämmer med vår bild av att hemlöshet och ekonomisk utsatthet har stor påverkan på varandra.

Vi har sammanfattat dessa ämnen i 12 huvudkategorier, men även i viss mån fört statistik på mer detaljerade underkategorier. Ett av de vanligaste ämnena våra socialrådgivningar handlar om är asylrelaterade frågor, vilket berörts en tredjedel av alla tillfällen. Det innefattar frågor gällande asylprocess, gymnasielagen, familjeåterförening, medborgarskap och uppehållstillstånd (till exempel förlängningsansökan, krav för permanent uppehållstillstånd, återkallelse av skyddsstatus). Även frågor rörande ekonomi har berörts vid en tredjedel av alla rådgivningstillfällen. Därefter är frågor rörande sysselsättning (19%), psykisk ohälsa (19%) och boende (17%) varit mest återkommande. Av de som sökt sig till oss med frågor om boende har en dryg fjärdedel varit p.g.a. hemlöshet.

En tiondel av alla tillfällen har rådgivningen berört beroende, av dessa har drygt hälften handlat specifikt om behandling för beroende. Brott utsatthet har också varit ett ämne som berörts i drygt en tiondel av alla tillfällen. Totalt 30 respektive 31 tillfällen.

Övriga ämnen som berörts är identitetshandlingar (9%), fysisk hälsa (8%), behov kopplat till neuropsykiatrisk funktionsvariation (5%), relationer och fritid (5%) och diskriminering (3%).

BERÖRDA OCH KONTAKTADE AKTÖRER

Vi har dokumenterat både vilka aktörer som berörts under socialrådgivningarna och vilka som kontaktats. Med berörd aktör menar vi aktörer som vi informerar om eller förbereder/planerar inför kontakt med. Vi samlar denna data för att vi av erfarenhet vet att för unga i komplex utsatthet är det ofta flera olika aktörer som är inkopplade samtidigt, som de har behov av och som på något sätt påverkar varandra. En ansökan om ekonomiskt bistånd kan till exempel vara beroende av en aktuell planering med Arbetsförmedlingen osv.

I snitt **berörs** minst två aktörer per tillfälle och vi **kontaktar** drygt en aktör vid varje rådgivning. Två kategorier som sticker ut i statistiken är vården och Socialtjänsten. Vi har fört statistik över både huvudkategorier, till exempel vilken förvaltning aktören tillhör, och underkategorier som specifik enhet eller verksamhet. Till skillnad från andra offentliga aktörer är det ofta flera enheter inom Socialtjänsten eller vården som berörs samtidigt. Samt som kan behöva kontaktas parallellt. Det kan exempelvis handla om ärenden där en patient nekats tillgång till specialistvård och vi behövt kontakta både primärvård gällande remiss och specialistvård som är mottagare av remissen. Det kan också handla om unga i hemlöshet och i beroende som har ekonomiskt bistånd. Då kan flera aktörer inom Socialtjänsten vara relevanta under samma rådgivningstillfälle, ofta både ekonomiskt bistånd, boendemottaget, och vuxenmottag missbruk samt socialjour. Att enbart klumpa ihop dessa till en och samma huvudkategori kan alltså bli missvisande då de i regel kräver separata kontakter, möten, ansökningar osv.

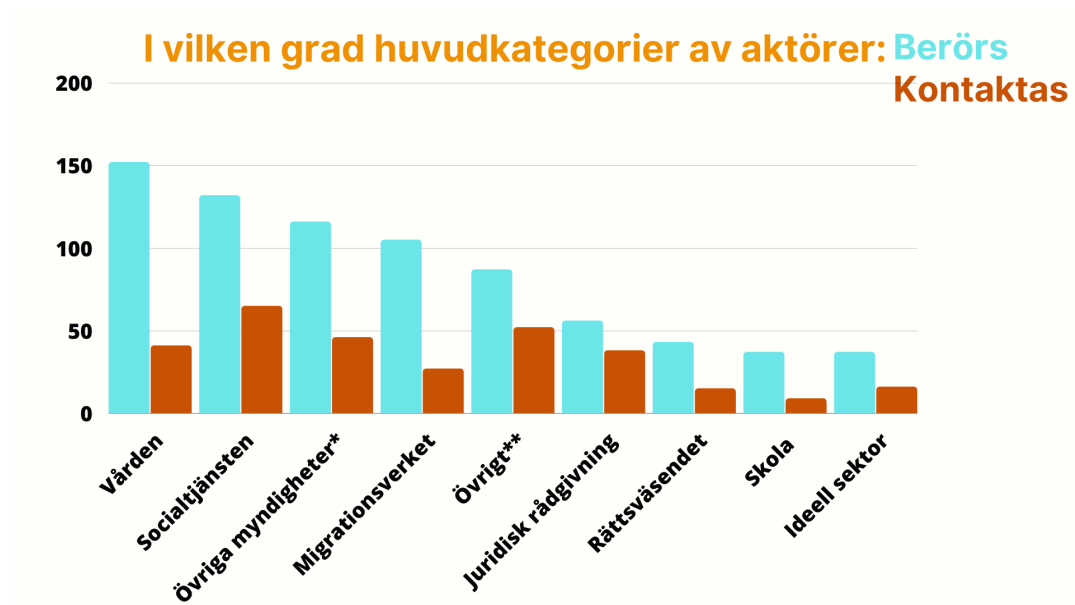
Totalt har vi dokumenterat 765 gånger som olika aktörer **berörts** under rådgivningen. Av dessa är verksamheter inom vården, 152 gånger, mest återkommande berörda aktör. Framförallt har det gällt kontakt med primärvård, där flyktinghälsan är vanligare berörd aktör än annan vårdcentral. Andra återkommande vårdaktörer är psykiatrisk specialistvård, beroendevård och somatisk specialistvård. Vid 15 tillfällen har akuta vårdaktörer berörts, inkluderat ambulans, PAP-ambulans och psykakut.

Bland myndigheterna är Socialtjänsten och Migrationsverket de som framförallt berörs under rådgivningarna. Enheter inom Socialtjänsten har berörts 132 gånger, och då framförallt ekonomiskt bistånd och därefter är boendemottag och -enhet, vuxenmottag missbruk och kriscentrum mest återkommande. Migrationsverket har berörts vid 105 tillfällen. Bland de aktörer som vi **kontaktar** är Socialtjänsten i topp. Vid drygt hälften

av de tillfällen de berörts har de också kontaktats. Jämfört med de mest återkommande berörda aktörerna, vården och Migrationsverket, så har de kontaktats var fjärde tillfälle som de berörts.

När det gäller Socialtjänsten så berörs och kontaktas vuxenmottag missbruk nästan lika mycket. Medan vi i mycket större utsträckning berör, alltså jobbar med förberedelser och planering inför kontakt med, ekonomiskt bistånd och boendemottaget.

En service som vi ser att många har behov av är juridisk rådgivning och -expertis. Där finns det sällan en självklar aktör att vända sig till, utöver via ideell sektor. När vi dokumenterat juridisk rådgivning som en aktör har det gällt både juridiskt ombud, till exempel offentligt biträde i asylprocess eller vårdnadstvist och juridisk rådgivning genom den som erbjuds på Mötesplats Otto, Unga Forum (Skåne Stadsmission), Malmö mot Diskriminering eller RFSL Newcomers Malmö. Dessa har berörts vid 56 tillfällen och kontaktats vid nästan 70% av dessa tillfällen.

*Skatteverket, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Kronofogden, CSN, Arbetsmiljöverket, Överförmyndarnämnden, Ambassad, Socialstyrelsen, DO, IVO.

**Framförallt bank, arbetsgivare, god man och härbärg.

VAD VI GÖR PÅ SOCIALRÅDGIVNINGARNA

Vi har dokumenterat vad vi gör under socialrådgivningarna för att få en överblick dels över vad för slags arbete vi utför men framförallt vad för slags stöd vår målgrupp har behov av. Ofta gör vi fler olika saker på en rådgivning. Nästan hälften av alla tillfällen har varit klassisk rådgivning kring situation (44%). Det kan till exempel vara att en ungdom har frågor kring rättigheter eller hur vissa processer går till. Därefter kommer förberedelse, planering och/eller uppföljning i ett ärende (43%), gjort ansökningar kopplat till att få basala rättigheter och behov tillgodosedda (19%) och psykosocialt samtalsstöd (17%).

Drygt en tiondel av alla tillfällen har varit medföljning, alltså att vi som arbetar inom projektet följt med deltagare till andra verksamheter. Framförallt har vi följt med till Socialtjänsten och vården.

Vid 17 tillfällen har vi hanterat ärenden som inneburit allvarlig oro. Dessa ärenden har berört allvarlig psykisk ohälsa, hemlöshet som innefattat akut riskfylld livssituation, våld i nära relation, brottsutsatthet och hot samt oro för att barn far illa. I dessa ärenden har vi vid 15 tillfällen kontaktat en relevant aktör, till exempel genom att göra en orosanmälan, kontaktat Kriscentrum eller psykakut.

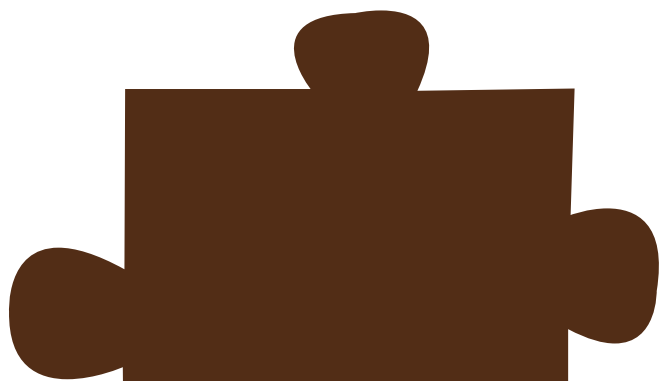
Av de ärenden som inneburit allvarlig oro så har de som handlat om psykisk ohälsa också alltid handlat om boende, totalt vid sex tillfällen. I dessa ärenden har särskilda svårigheter visat sig när personen försökt att få sina grundläggande behov, i synnerhet av boende och vård, uppfylla. I fyra av ärendena har personen hänvisats runt, och två av dem har dessutom nekats tillgång. Det har varit ärenden där ungdomar varit i akut hemlöshet och där vi upplevt psykotiska symtom och/eller självskadebeteende och suicidrisk men där det istället för att fångas upp av relevanta aktörer orsakat hinder för ungdomen. Som till exempel en ungdom med pågående psykos och allvarlig infektion som stängts av från kommunens akuta nattplatser för att hen inte kunnat följa deras hygienregler, och därmed hamnat på gatan i akut fara. Vi har under vinterhalvåret haft ett antal ärenden där personer som annars inte deltar i vår verksamhet, har hänvisats till oss efter att de nekats stöd från kommunala och regionala verksamheter, som i exemplet ovan. Ett annat exempel från vården är när en person hänvisats till oss direkt från akutmottagning vid utskrivning efter vård på grund av suicidförsök. Även Migrationsverket har hänvisat till oss i och med att de nekat boende i deras anläggningar.

HINDER: NEKAS TILLGÅNG, HÄNVISAS RUNT OCH DÅLIGT BEMÖTANDE

Vi har under rådgivningen sett mönster av hinder för att få sina grundläggande rättigheter och behov tillgodosedda. Därför har vi även dokumenterat om något av följande framgått under rådgivningen: felaktigt nekad tillgång (till basala behov), bristande/dåligt bemötande eller att hänvisas runt.

Vid totalt 86 tillfällen, alltså strax över en fjärdedel av alla tillfällen, har personen upplevt något av ovanstående när den försökt få sina behov uppfyllda. Av de som svarat har 73% nekats tillgång, 54% upplevt dåligt bemötande och 36% hänvisats runt.

Vi har i skrivande stund nyligen utvecklat vår dokumentation och dokumenterar framåt mer omfattande kring specifika hinder vår målgrupp möter. Vi har således inte tillräckligt mycket underlag för att göra omfattande analyser av hinder utifrån statistiken ännu, men kommer dyka djupare in i detta i kommande kartläggningar.

A photograph of a city street with cars, trees, and a pink text box overlay. The text box contains the title '6. Diskussion'.

6. Diskussion

ANALYS AV SITUATIONEN FÖR UNGA I KOMPLEX UTSATTHET

BRISTANDE TILLGÅNG TILL GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETER

Våra socialrådgivning har framförallt handlat om grundläggande behov som tillgång till asyl, pengar, sysselsättning, boende och vård. Detta bekräftar även analysgruppen, att de behov som målgruppen har är grundläggande och som alla borde ha rätt till. När grundläggande behov inte tillgodoses har det stora konsekvenser och behoven hänger ihop med varandra. Ett exempel som lyfts av analysgruppen är att om en saknar inkomst till följd av att ha nekats ekonomiskt bistånd eller arbetslöshet, så kan det orsaka problem med tillgång till eller möjlighet att behålla boende. Och om en blir hemlös så är risken större att hamna i kriminalitet. Där ser vi också samband mellan hemlöshet och beroende där ett flertal unga vi möter förklarat hur de i ung ålder blivit hemlösa och i och med det kommit i kontakt med droger. Hemlösheten beskrivs som den avgörande faktorn till varför de hamnat i beroende.

“Många hamnar i ett limbo av att nekats rättigheter och hamnar längre och längre ifrån välfärdssamhället”. “Många slussas bara runt utan att fångas upp.”

Den bristande tillgången till grundläggande rättigheter orsakas både av att det saknas formell rätt i svenska lagar och regler, som till exempel rätt att arbeta under asylprocessen. Och en avsaknad av effektiv rätt, som när papperslösa och asylsökande felaktigt nekas vård som de egentligen har rätt till eller när unga med flykterfarenhet diskrimineras på arbets- eller bostadsmarknaden.

UTDRAGNA ASYLPROCESSER OCH OSÄKER OCH VILLKORAD LEGAL STATUS

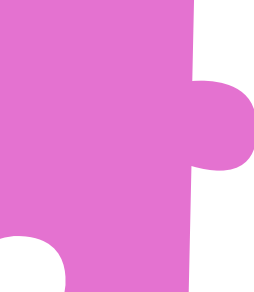
De flesta av våra deltagare i socialrådgivningen har varit i Sverige i flera år, många sedan 2015. Trots det är asyl det mest dokumenterade ämnet rådgivningarna handlar om. De långa väntetiderna på Migrationsverket i kombination med att tillfälliga uppehållstillstånd numera är regel, leder till förlängda asylprocesser som kan pågå i flera år och fortsätter även efter beviljat uppehållstillstånd i och med att din skyddsstatus enbart är tillfällig och villkorad. För med tillfälliga tillstånd som norm måste du hela tiden tänka på vilka krav du kan komma att behöva uppnå vid nästa förlängning, och kraven ändras hela tiden. Detta orsakar stor stress och psykisk ohälsa.

“Vi bara väntar på att andra ska ta beslut åt oss, om asyl, om boende, om rätt att arbeta”.

Analysgruppen är överens om att de känner att de har begränsat inflytande över alla beslut som fattas om dem. En medlem ger som exempel att hen bad Migrationsverket om att få bli placerad nära sin familj då en familjemedlem var mycket sjuk, men de sa bara nej. En annan medlem säger att Migrationsverket inte tar hänsyn till alla de som kommer som ensamman barn utan föräldrar. Utan att asylprocessen, som för många är uppe i 8 år lång nu, har slösat bort hela deras ungdom. Utifrån vårt arbete i socialrådgivningen delar vi den bilden av att det är svårt att påverka processer i ungas ärenden hos Migrationsverket, samt att få insyn i hur beslutsprocesser går till. Migrationsverket är en av de aktörer som berörs mest i vår rådgivning, men som vi i liten utsträckning kontaktar (drygt en fjärdedel av alla tillfällen de berörs). Vilket vi tror är just för att det sällan leder till någon förändring.

Det har rapporterats och larmats länge om de oerhörda hälsokonsekvenser asylprocessen i Sverige har för personer med flykterfarenhet. För att minska det mänskliga lidande som rådande migrationslagstiftning innebär behöver permanenta uppehållstillstånd återinföras som norm. Analysgruppen betonar detta samt lyfter att väntetider i asylprocesser, inkluderat förlängningsansökningar, behöver kortas. Med permanenta uppehållstillstånd

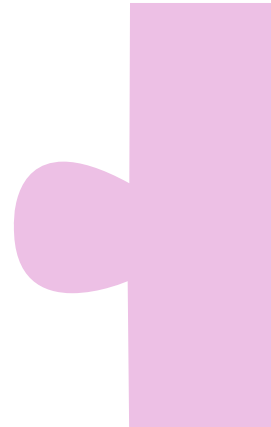
som norm skulle de byråkratiska processerna minska, och förmodligen leda till även förkortade väntetider.

EKONOMISKT UTSATTHET BLAND ASYLSÖKANDE

Dagersättningen från Migrationsverket, vilket är det bidrag du får som asylsökande, uppgår till drygt 1800 kr per månad och räcker inte i närheten till alla utgifter. Vissa nekas dagsättning helt för att de har adress i ett rödlistat område eller har lämnat Sverige under väntetiden. Dagersättningen har inte höjts sedan 1994 och är, för de som saknar arbetstillstånd under asylprocessen, den enda ekonomiska ersättning eller inkomst du har rätt till. Så har du då inte rätt att arbeta under asylprocessen, och därmed ingen annan möjlighet till försörjning, hamnar du därför i en ekonomisk utsatthet. Unga själva lyfter att de vill ges utökade möjligheter till att beviljas arbetstillstånd. Det ökar deras chanser till självförsörjning, minskar den ekonomiska utsattheten samt leder till snabbare inkludering i samhället.

RÄTT OCH TILLGÅNG TILL VÅRD

En särskilt prioriterad fråga enligt vår analysgrupp är tillgång till vård, särskilt för personer i asylprocess eller papperslöshet. Det finns flera barriärer som gör att särskilt dessa nekas tillgång till vård. Som asylsökande och papperslös har du rätt till vård som inte kan anstå, vilket i regel är upp till vårdpersonal att avgöra om det är eller inte. En förutsättning för att få tillgång till vård som inte kan anstå är att vårdpersonal har tillräcklig kunskap och förståelse för vad det innebär. När nödvändig kunskap för att göra en sådan bedömning saknas leder det till att vårdsökande nekas tillgång till vård på felaktiga eller godtyckliga grunder. Vårdsökande kan nekas redan i receptionen för att personalen felaktigt tror att asylsökande i regel inte har rätt till den vård mottagningen erbjuder. Vi ser regelbundet hur asylsökande och papperslösa nekas vård utan medicinsk bedömning, enbart med hänvisning till deras asylstatus. Vi ser det inom primärvården och inom specialistvård. Inom specialistvården ser vi hur mottagningar på felaktiga grunder löpande nekar remisser från primärvården. För att asylsökande och papperslösa ska garanteras den vård de har rätt till, som många gånger är livsnödvändig, krävs det att alla instanser inom vården som möter gruppen har relevant kunskap om regelverk och ett bemötande som tar hänsyn till särskilda erfarenheter av flykt och asylprocess. När vård nekas på felaktiga grunder riskerar det att ge oerhörda konsekvenser för individen. Fördröjd vård kan innebära större kostnader för samhället framåt men framförallt allvarliga följder för patienten och orsaka ett enormt lidande.

Flyktinghälsan, som är en del av primärvården, är den vårdenhet som berörs och kontaktas mest inom vår rådgivning. Asylsökande och papperslösa har, precis som alla andra, ett fritt vårdval. Trots det söker sig de flesta vi möter specifikt till Flyktinghälsan. Där ser vi att ett bra bemötande, tillgänglighet och särskild kunskap och förståelse av flykt och asylprocess spelar en viktig roll för förtroende för vårdverksamheter. Flyktinghälsan är belägen i Malmö, men har patienter som kommer från flera andra kommuner då liknande verksamheter saknas på många platser i Sverige. Flyktinghälsan är för många den första ingången till vården i Sverige, och ibland den enda. Trots det har Flyktinghälsan de senaste åren hotats med nedläggning. Vi ser behov av att verksamheter som innehar denna särskilda och viktiga kompetens samt förtroende hos en utsatt målgrupp bör prioriteras och garanteras långsiktiga resurser parallellt med utvecklingssatsningar för andra vårdenheter.

KOMPLEX UTSATTHET I AKUTA SITUATIONER

När våra socialrådgivningar har handlat om akut oro, har det ofta handlat om akut psykisk ohälsa och hemlöshet i kombination. Vi märkte förra vintern att allt fler personer som är i hemlöshet och i psykos kom till vår mötesplats, inte sällan med underliggande psykossjukdom. Även andra mötesplatser i Malmö har bekräftat denna bild och uttrycker svårigheter att ge adekvat stöd till denna grupp. För dessa är det ofta en hög tröskel för att få stöd från vården. Vi ser också hur avsaknaden av stabilt boende blir ett ytterligare hinder i kontakt med vården, eftersom hemlöshet gör att det är svårt att hålla kontakten, svårt att hålla tider, svårt att följa medicinering med mera. Dessa är personer som på grund av sitt hälsotillstånd behöver tillgång till anpassat boende med personalstöd. Men de krav som Socialtjänsten eller Migrationsverket ställer för att bevilja anpassade boende är för höga för personen att klara av i den utsatta situation den befinner sig i. Det krävs dessutom oftast läkarintyg för att få just anpassat boende beviljat. Det leder till ett moment 22 - hemlösheten skapar hinder för tillgång till vård och att avsaknaden av vård skapar hinder för att få boende. Detta leder till att många av våra deltagare som är i de mest utsatta och riskfyllda situationerna hamnar mellan stolarna. Här ser vi behov av samarbeten för att fånga upp dessa individer och ge ett brett stöd. Det behövs riktade insatser mot unga i hemlöshet med enklare vägar in till vården och anpassade krav för att beviljas boende och stödinsatser.

BRISTANDE TILLGÅNG TILL BOENDE

En stor del av de unga vi möter upplever svårigheter i relation till boende och står långt ifrån bostadsmarknaden. Enligt vår dokumentation har 17% av våra rådgivningar handlat om boende, och drygt en fjärdedel av dessa har specifikt handlat om hemlöshet. Många av de vi möter som lever i hemlöshet har gjort det i flera år. Hemlöshet och andra osäkra boendesituationer är ett växande problem för vår målgrupp, det ser vi i den forskning som finns på området, i vår statistik, i vårt arbete och i samtal med analysgruppen, medlemmar och besökare i vår verksamhet och i samtal med samarbetsorganisationer. Det är ett allvarligt problem då boende är ett grundläggande behov som dessutom påverkar ens förutsättningar att få andra (grundläggande) behov tillgodosedda.

Vi ser många olika situationer som orsakat att individer hamnat i hemlöshet, och för en stor del är nuvarande situation en utsatthet som pågått under lång tid. För många har hemlöshet varit en konsekvens av beslut från Migrationsverket där ens rätt till boende plötsligt dras in eller kraftigt förändras. Av de som kommit som ensamkommande har åldersuppskrivningar inneburit stora konsekvenser då det resulterat i förlorad rätt till familjehem eller HVB och där hemlöshet upplevdes som ett bättre och tryggare alternativ än att till exempel tvingas flytta till annan del av landet och ryckas upp (igen) ur sitt sammanhang. För de som har uppehållstillstånd på nya gymnasielagen har många erfarit hemlöshet till följd av att hamna mellan stolarna när varken kommun och Migrationsverket tog ansvar för deras situation under handläggningstiden.

OSÄKER OCH OTRYGG BOENDESITUATION

I de fokusgrupper vi haft med medlemmar från Ensamkommandes Förbund har det kommit fram att många i målgruppen lever i osäkra boendesituationer. De lyfter att det är enormt stressigt att aldrig veta hur länge en kan få stanna på en plats. Trångboddhet är vanligt och många har erfarenhet av att uppleva otrygghet i sitt boende. Otryggheten kan bero på att en är rädd för att andra som bor på samma plats ska göra en illa, och att en inte upplever sig ha möjlighet att få hjälp från systemet om det skulle hända. Eller att en är orolig att andra som bor på samma ställe sysslar med något olagligt som kan locka till sig polisen, vilket i sin tur skulle kunna påverka ens asylprocess eller uppehållstillstånd negativt om polisen kopplar ihop en med dem andra. Fokusgrupperna lyfte att välfärdssamhället och sociala skyddsnät ligger långt ifrån utsatta grupper, och att det ofta är ens egna community som blir ens skyddsnät och stöttar med boende. För särskilt hbtqi-personer lyfts även att ens

community också spelar stor roll för tillgång till skydd, och att det inte sällan är personer inom ens community som också tillgodoser detta. Men det innefattar också utmaningar och risker när särskilt sårbara grupper i redan utsatta situationer också ska ta ansvar för samhällsliga resurser och skyddsnet.

SOCIAL ORÄTTVISA OCH STRUKTURER SOM ORSAKAR BARRIÄRER PÅ BOSTADSMARKNADEN

Det finns många orsaker till varför boendesituationen ser ut som den gör bland vår målgrupp. Strukturell diskriminering, som att bli bortvald när en söker bostad på grund av ens namn, och sociala orättvisor skapar hinder för att få eget boende. Vissa av de system för tillgång till boende missgynnar vår målgrupp, som till exempel kötid i bostadsförmedlingar. Nyanlända har minst lika stora behov av bostad som andra jämnåriga men kan ha kortare kötid på grund av ens tid i Sverige.

Rasism och diskriminering på bostadsmarknaden lyfts inom fokusgrupperna som vanligt förekommande men framhäver att för just unga med flykterfarenhet kan juridisk status vara ett ännu större hinder. Detta eftersom det påverkar alla andra grundläggande delar av ens liv, som ens ekonomiska förutsättningar, rätt till arbete eller bidrag, tillgång till välfärd, rätt att studera, rätt till vård med mera.

Problem med boende och ekonomi går ofta hand i hand, säger fokusgruppen. En förklarade att:

“om du inte har ett jobb så är det svårt att få ett boende, och om du inte har ett boende så är det svårt att ta hand om sig och klara av att få ett jobb”.

Om en väl har hamnat i den här negativa spiralen är det svårt att komma ut.

“Soc hittar alltid ett sätt att säga nej. Det borde finnas en tydlig lag om att alla har rätt att bo någonstans”.

Det är en viktig påminnelse om att boende faktiskt är en mänsklig rättighet och där både akuta och långsiktiga insatser krävs för att förändra situationen för unga i hemlöshet och i otrygga boenden.

POLITISKT KLIMAT, RASISM OCH UTANFÖRSKAP

Att utsättas för rasism är en del av ens vardag och blir alltmer omfattande och vanligt. Analysgruppen lyfter vilken enorm påverkan det politiska klimatet har på hälsan. Dels för att det påverkar de stora strukturerna och tillgång till rättigheter och basala behov, men också för att en inte känner sig hemma eller önskad. Det påverkar båda sidor, säger gruppen. En förklarade det politiska klimatets effekter såhär: Invandrare känner sig inte hemma eller som en del av samhället och får inte en chans att bidra och ge tillbaka. De som jobbar med att hjälpa, till exempel anställda inom välfärden, får en dålig bild av invandrare och ger därför inte stöd och hjälp från hjärtat.

Samhället blir polariserat. Analysgruppen förklarar vidare att konsekvenserna av ett system som skapar utanförskap både är ett enormt lidande och kriminalitet som påverkar hela samhället.

“Om man inte får sina grundläggande behov mötta så känner man sig tvungen att göra saker för att få det”

“Man känner sig utanför och hamnar i ett skuggsamhälle”.

BRISTANDE INFORMATION, TILLGÄNGLIGHET OCH BEMÖTANDE I KONTAKT MED MYNDIGHETER

En stor del av vårt arbete i socialrådgivningen handlar om att planera inför, samordna och följa med till olika samhällsinstanser, främst inom Socialtjänsten och vården. Det har sedan länge funnits ett stort behov av stöd i kontakt med myndigheter och för att få rättigheter uppfylla bland vår målgrupp. En förklarlig orsak har varit att ungdomen varit nyanländ och därav behövt stöd i att förstå ett system som är nytt för denna. Men de vi möter i vår verksamhet idag har i majoritet varit i Sverige i flera år, de flesta har uppehållstillstånd och ofta även det sedan flera år tillbaka. Det vi ser framförallt är orsaken till varför unga med flykterfarenhet i så stor utsträckning behöver stöd i dessa kontakter är att det ställs högre och högre krav, som inte är anpassade utifrån vår målgrupps förutsättningar, för att en ska få rättigheter tillgodosedda samt bristen på delaktighet och att bli lyssnad på. Men även bristande bemötande och ökad främlingsfientlighet i samhället i stort, bristande tillgänglighet till att få kontakt men även tillgång

till information. Digitalisering av myndighetsutövande skapar särskilda hinder kopplat till migrationsrelaterade begränsningar, som att till exempel få tillgång till journaler inom vården eller inhämta begärda handlingar till ansökan om bidrag då det ofta förutsätter att du har tillgång till bank-id, mobiltelefon, internet och andra digitala resurser. Vilket kan vara begränsat för just vår målgrupp, dels utifrån ekonomiska förutsättningar men även om du till exempel förlorat telefon och identitetshandlingar kan ta månader innan du får tillgång till bank-id igen.

Ett problem som analysgruppen lyfter är att många unga med flykterfarenhet känner sig misstänkliggjorda av samhällets olika instanser. Det kan till exempel handla om att det känns som att Socialtjänsten och Arbetsförmedlingen granskar varenda krona en använder med misstanke.

För unga med flykterfarenhet kan det vara svårt att veta hur systemet funkar när man behöver hjälp och vem man ska kontakta. Förväntningar på en från aktörer som erbjuder stöd kan vara otydliga, och att det därför blir svårt att uppfylla olika krav. Särskilt i kontakt med Socialtjänsten, men även andra aktörer. Unga lyfter att det ibland känns som att man måste ha utbildning på hög nivå för att kunna söka basal hjälp från myndigheter. Det ser vi även i våra rådgivningar, att fundamentala rättigheter kan kräva juridisk expertis för att du ska få tillgång. Att slussas runt mellan aktörer är också en vanlig erfarenhet. Analysgruppen förklarar det som att du går en till en plats och ber om hjälp, där skickas du vidare till en annan plats som sen i sin tur passar över ansvaret till en tredje aktör och så vidare. Tillslut ger en upp. En ungdom förklarade känslan av att ingen tar ansvar såhär:

“Det känns som att jag är en fotboll som sparkas runt. En boll kan inte prata med spelare, men spelarna kan prata med varandra och göra vad de vill. Det känns som jag kastats ut mitt i ingenstans, jag står och ropar “hjälp mig, hjälp mig!” men det är ingen där som lyssnar.”

Det händer också att när en själv kontaktar myndigheter eller vården så svarar de kaxigt eller argt. Men om någon annan är med, exempelvis personal från Mötesplats Otto, så gör det stor skillnad i hur en blir bemött. Vi frågade analysgruppen om de ser mönster av att få bättre bemötande och ökad tillgång om den personen de har med sig också innehar vissa maktpositioner, som till exempel är vit, har svenskt medborgarskap, svenska som modersmål, en yrkesroll som visar på särskild expertis. Vilket de svarade att det gör stor skillnad. Vi tycker att det är en viktig aspekt att lyfta, särskilt i förhållande

till ett tuffare politiskt klimat och att rasism och fientlighet mot flyktingar normaliseras alltmer och hur det även visar sig i institutionella strukturer och bemötande. Vi anser att makt är lika med ansvar och att vi ständigt behöver beakta våra olika maktpositioner och förstå vilken roll de spelar i mötet med unga i komplex utsatthet.

SVÅRT ATT GÖRA NÅGONTING NÄR EN BLIR UTSATT FÖR KRÄNKNING ELLER DISKRIMINERING

Ett annat hinder som analysgruppen lyfter är att när en blir utsatt för kränkning eller diskriminering så känns det svårt att göra någonting åt det. Det är svårt att veta hur och var en kan klaga eller anmäla, och många vet inte ens att de har den möjligheten. Unga med flykterfarenhet behöver ökad tillgång till information om ens rättigheter och vart en kan vända sig ifall en blivit utsatt för kränkning, diskriminering, bristande tillgänglighet eller tjänstefel. Analysgruppen poängterar att även om en vet hur en ska klaga så finns det andra orsaker till varför många inte gör det, särskilt menar de att det är svårt att orka och känna att det kommer leda till förändring.

“För rasismen har funnits så länge, och känns som en så stor sak att försöka ändra på.”

Det är också svårt att bevisa det som är fel. Ett exempel som analysgruppen lyfter är när en utsatts för rasprofilering av polisen, vilket de menar är vanligt förekommande och som flera av de själva också blivit utsatta för flera gånger. Men om en direkt ifrågasätter polisen och påtalar rasprofilering så säger de bara “nej, det är det inte”.

Unga vittnar om erfarenheter av att inte bli trodd eller lyssnad när de påtalar fel eller brister. Många vi möter har till och med lyft en rädsla för repressalier av att anmäla när man utsatts för diskriminering eller annat dåligt bemötande. Där har vi inom vår socialrådgivning sett faktiska exempel på när det lett till konsekvenser för ungdomen. Till exempel deltagare som bett om att få byta handläggare hos Socialtjänsten på grund av bristande bemötande som nekades detta och istället fått utstå kränkningar, ytterligare försvårat samarbete, högre krav för bistånd med mera. En annan deltagare som till skolledning anmält att den blivit kränkt av sin lärare i samband med att den ifrågasatt läkarintyg för sjukskrivning blev då utsatt för ytterligare kränkningar och hot om indraget studiestöd för att skolan inte tog hänsyn till sjukskrivning utan rapporterade det som icke-godkänd frånvaro.

Erfarenheter som dessa har lett till att unga saknar tillit till att någon kommer att lyssna om de försöker lyfta fram fel eller problem som de blivit utsatta för. Att utsättas för diskriminering och bristande bemötande är ett utbrett problem men där vår målgrupp upplever hinder för att anmäla, bli lyssnad på eller få upprättelse.

Det finns flera barriärer, som också påverkar varandra, för att anmäla rättighetskränkningar. Det leder i sin tur till ett mönster av att kränkningar mot unga med flykterfarenhet inte syns i statistik, vilket många gånger krävs för att beslutsfattare ska förstå och agera. Om unga med flykterfarenhet skulle känna tillit till våra myndigheter, till polisen, till rättssystemet, till vårderna och faktiskt rapporterade deras verkligheter tror vi att det skulle finnas helt andra siffror att jobba med för att motverka dessa problem.

MIGRATIONSRELATERADE BEGRÄNSNINGAR

Drygt en tiondel av våra socialrådgivningar har handlat om identitetshandlingar och banker har berörts och kontaktats 23 respektive 15 tillfällen, ofta har detta handlat om migrationsrelaterade begränsningar. Med det menar vi särskilda strukturer som orsakar problem specifikt för personer med migrationsbakgrund och just på grund av ens migrationsbakgrund.

I kontakt med Socialtjänsten kan detta visa sig när en ungdom saknar identitetshandlingar. Det innebär ett flertal hinder för att ha möjlighet att få ut handlingar som efterfrågas i ansökningsprocesser till Socialtjänsten. Dels hinder i att få ny identitetshandling, vilket för personer som kommit som ensamkommande är särskilt svår process då det saknas anhöriga som kan intyga identitet. Ytterligare försvårande är om du har en pågående ansökan om förlängning av uppehållstillstånd där handläggning dröjt så att tiden för tidigare beviljade uppehållstillstånd passerat. Har du då även förlorat ditt uppehållstillståndskort, vilket krävs för att ansöka om nytt identitetskort hos Skatteverket om ingen annan kan styrka din identitet, kan du inte få ett nytt från Migrationsverket förrän beslut om förlängning fattats. Därför ser vi behov av anpassning till exempel genom att få dispens och/eller mer tid på sig att lämna in alla begärda handlingar. Vi ser också behov av anpassningar genom minskade krav på sökta jobb eller boenden när personer befinner sig i allvarlig utsatthet och särskilt sårbar situation där grundläggande behov först behöver uppfyllas innan möjligheten till att söka boende och jobb på egen hand är ett realistiskt krav.

Ett annat problemområde är tillgång till samordningsnummer och att öppna bankkonto för asylsökande med arbetstillstånd. I samband med ett jobberbjudande hamnar asylsökande ofta i en låsning. Ett vanligt missförstånd hos arbetsgivare är att de tror att det måste finnas ett samordningsnummer innan de kan skriva ett anställningskontrakt, vilket inte stämmer. Skatteverket i sin tur ger i princip bara samordningsnummer om det finns bevis på att personen ska betala skatt, som att personen har arbetat och ska skatta på sin lön eller att det finns ett anställningsavtal som innebär framtida lön. Men att få en arbetsgivare att förstå hur det egentligen fungerar är ofta svårt och vi har deltagare som på grund av detta förlorat flera erbjudanden om jobb. Att sedan försöka öppna ett bankkonto som asylsökande med samordningsnummer är nästa utmaning. Många banker ställer hårda krav på giltig identitetshandling, där LMA-kort inte godkänns, och bevis på en kontinuerlig inkomst. Detta leder till att även om en har formell rätt till arbete och lön så är det mycket svårt att få till det i praktiken. Ett system fullt av hinder som de vi möter upplever som misstänkliggörande, i och med att hur du än gör blir det aldrig rätt.

7. Viktiga samarbeten att utveckla

Enligt statistiken är de instanser som vi både berör och kontaktar mest vården och Socialtjänsten. Det är också aktörer som lyfts av unga själva som viktiga aktörer att utveckla metoder för samarbete med. Här vill vi lyfta möjligheter vi ser till att utveckla nya former av samarbeten och goda exempel på fungerande och betydande samarbeten.

Vi har sedan hösten 2022 ett pågående samarbete med vuxenmottag missbruk. Vi har inom respektive verksamhet utsett en kontaktperson för vårt samarbete, med syfte att förenkla kontaktvägar och tillgång till stöd. Kontaktpersonen från vuxenmottag missbruk har varannan vecka besökt Mötesplats Otto under fem månaders tid och erbjudit rådgivning för våra deltagare. Att mottaget kommer till oss, som för våra deltagare är en trygg plats, har vi sett bidragit till att deltagare också sökt sig till rådgivningen. Kontinuiteten med besöken har gjort att deltagare kunnat lära känna mottaget under en längre tid, ställa frågor och bygga upp ett förtroende. Men även att deltagare fått flera chanser till att ta kontakt och kunnat söka stöd utifrån sina egna förutsättningar. Det har också underlättat för oss som arbetar på Mötesplats Otto, då det ofta är väldigt resurskrävande för oss att stötta ungdomar i att söka behandling för beroende via Socialtjänsten. Inom samarbetet har vi även getts möjlighet att boka tid för att lämna in ansökningar om stöd vid beroende utanför ordinarie telefontider, eftersom de ordinarie tiderna sällan fungerar för vår verksamhet.

Samarbetet med vuxenmottaget missbruk ser vi som ett mycket gott exempel där vi tillsammans gjort vägen till att få stöd och behandling lättare för vår målgrupp. Vi ser det också som ett bevis på att Mötesplats Otto är en plats dit målgruppen söker sig när de vill söka stöd vid beroende, att hälften av rådgivningarna om beroende hos oss handlar också specifikt om behandling.

Vuxenmottag missbruk kontaktas nästan lika ofta som de berörs i våra socialrådgivningar, vilket vi tror beror på att vi har en lättare väg till kontakt med dem än till de andra mottagen. Samarbetet har också bidragit till ökad kunskap och förståelse, både för oss och för mottaget. Det har bidragit till att kontakten med mottaget och ansökningsprocesser om behandling blivit smidigare överlag.

Vi ser behov av liknande samarbeten med mottaget för ekonomiskt bistånd och boende som vi har påbörjat med vuxenmottag missbruk. I vår dokumentation kan vi se att det krävs mycket mer arbete med att förbereda inför och uppföljning av kontakt med de mottagen, jämfört med vuxenmottag missbruk. Vilket tyder på behov av sänkt tröskel.

Gällande mottagen för ekonomiskt bistånd och boende ser vi behov av enklare vägar in. En barriär, som orsakar konsekvenser för vår målgrupp, är begränsade möjligheter till att lämna in ansökan om boende och försörjningsstöd. Även om man ska ha rätt att närsomhelst lämna in en ansökan är det i praktiken inte så det fungerar, utan de nekas i regel och krav ställs på att ringa under telefontid (vilka är begränsade). Vi ser därför behov av att kunna lämna in ansökan vid tider som passar målgruppen, till exempel under våra öppettider på Mötesplats Otto. Vi ser också behov av anpassade krav efter målgruppens utsatthet, och att göra detta i dialog med de som direkt berörs och oss som arbetar nära målgruppen. Vi har tidigare nämnt flera exempel på områden vi ser behöver förbättras, exempelvis gällande anpassat boende och hinder om en saknar identitetshandlingar.

Ett annat samarbete vi vill utveckla är med Socialjour. Vi behöver ofta ta kontakt med dem eftersom vi har en kvällsverksamhet och möter många unga i hemlöshet. Vi vill samarbeta med dem kring dokumentation, då det skulle vara hjälpsamt om de förde statistik över avslag på ansökan om akutboende så att vi kan se hur många gånger personer söker akutboende men inte får hjälp. I nuläget görs inte alltid en notis när detta sker. Här skulle vi kunna samarbeta kring statistik och gemensamt lyfta behovet av akutboende för unga. Vi ser, precis som i kontakt med andra delar av

Socialtjänsten, behov av att anpassa kraven för att beviljas boende från Socialjour.

Vi ser vidare behov av samarbeten med specialistvården, särskilt inom psykiatrin. Vi behöver lättare vägar in och tillgång till utredningar vid misstanke om psykisk sjukdom, -ohälsa eller neuropsykiatriska funktionshinder. I nuläget möter vi många unga med flykterfarenhet som upplever svårigheter som skulle kunna förklaras med en psykiatrisk diagnos, vilket i sin tur ofta är nyckeln till det stöd de står i behov av. Men tröskeln till vården är hög för målgruppen och därav får de inte möjlighet till utredning och behandling. Vi ser att det behövs informationssatsningar riktat till målgruppen med tillgänglig information om psykiatriska diagnoser, hur utredningar går till och vilket stöd en kan få. Vi ser också att det behövs särskilt stöd riktat till personer som saknar anhöriga i Sverige, eftersom stöd och anpassningar oftast vilar på engagerade omsorgspersoner vilket en stor del av vår målgrupp saknar.

För personer i asylprocess är det särskilt viktigt att deras behov fångas upp och utreds av vården. Vi möter flera där vi sett behov som skulle kunnat förklaras av neuropsykiatrisk funktionsvariation men som på grund av asylstatus inte får möjlighet till utredning och stöd. Det kan innebära stora konsekvenser för individen just i asylprocess då Migrationsverket inte tar hänsyn till att anpassa kraven om inte diagnos finns. Det ställs alltså krav som blir orimliga på grund av din funktionsvariation, men som inte tas hänsyn till på grund av att du inte haft tillgång till vård. Detta slår hårt mot personer som redan lever med försvårande förutsättningar.

Ett annat stort behov vi ser hos vår målgrupp är av kontaktpersoner som kan stötta på ett liknande sätt som en anhörig annars gör under den mest intensiva perioden av att söka hjälp. Eftersom de flesta vi möter inte har några anhöriga i närheten blir det svårt att söka hjälp i mer akuta situationer, som till exempel vid beroende eller psykos. För det är svårt att själv i de situationerna hålla reda på allt, alla bokade tider, alla regler, alla papper, alla olika inblandade aktörer, alla namn, alla telefonnummer och samtidigt motivera sig själv att fortsätta kämpa. Vi försöker fylla denna roll för våra medlemmar men räcker inte till. Här ser vi möjlighet att utveckla samarbeten med till exempel regionen och Malmö Stad för att ta fram former för kontaktmannaskap som är anpassade efter vår målgrupps behov. Vi har mycket kunskap som vi kan dela i till exempel en styrgrupp för ett sådant projekt.

Liknande samarbeten vill vi utveckla inom beroendevården. Att tillsammans med region och kommun se till att det finns kontaktpersoner som kan stötta vår målgrupp i den mest intensiva perioden av att söka behandling. Opioidberoendet är stort bland vår målgrupp och det är genom forskning känt att det är ett beroende som är extremt svårt att ta sig ut själv. Därtill är processen att få hjälp lång och svår. Under den processen ser vi att många av våra deltagare inte orkar hela vägen för att de är ensamma och utan boende.

Ännu ett samarbete vi ser behov av är mellan Migrationsverket och Socialtjänsten när det gäller asylsökande personer som behöver anpassat boende, till exempel när en person behöver skydd från våld eller som på grund av sjukdom eller diagnos behöver få stöd från personal med medicinering och planering av vardagen. Detta stöd omfattas inte av LMA-lagstiftningen och Migrationsverkets boenden. Därför anser vi i dessa fall att ansvaret borde falla över på Socialtjänstlagen. För detta vill vi se policy och rutiner.

Vi på Ensamkommandes arbetar med att ta fram nya metoder för samarbeten med relevanta aktörer där insatser utgår ifrån ett helhetsperspektiv, där unga får vara delaktiga i processen och där stöd ges av rätt aktör i tid för att motverka att unga hamnar mellan stolarna. Det är en metod vi kallar stödgedjor. Om du arbetar inom en verksamhet som vill vara en del av detta får du gärna kontakta oss som arbetar inom projektet Rätt att Leva.

8. Rekommendationer

Unga med flykterfarenhet är en heterogen målgrupp med olika behov och förutsättningar. Vi ser dock en eskalerande utsatthet som blir alltmer komplex och där behov och hinder omfattar flera olika delar av samhället. Våra rekommendationer är därför på flera nivåer och inom flera olika sektorer. Oavsett om du själv är ung med flykterfarenhet, tjänsteman inom kommunen, politiker, socialarbetare eller enhetschef inom vården finns det anledning att ta till sig av rekommendationerna. Vissa kanske är mer relevanta än andra för just dig eller din verksamhet, men tillsammans ger de också ett helhetsperspektiv vi anser är viktigt att ha insikt om och kan bidra till att bättre förstå den verklighet och situationer som unga med flykterfarenhet kan befinna sig i.

Rekommendationerna utgår från de behov och hinder vi identifierat i framtagandet av denna kartläggning. Vi anser att de skulle ge större möjligheter för unga med flykterfarenhet som är i, eller i riskzon för att hamna i, komplex utsatthet att få sina grundläggande behov och rättigheter tillgodosedda.

För att skapa reell förändring och säkerställa att unga med flykterfarenhet faktiskt får rätt att leva, och inte bara överleva, krävs det att vi tar ansvar. Som samhälle, som verksamheter, i våra arbetsroller och som individer. För att på bästa sätt möta och stötta unga med flykterfarenhet har vi tre fundamentala principer:

1. Utgå från ett helhetsperspektiv. Olika behov, erfarenheter och situationer kan överlappa varandra. Säkerställ att den unga fångas upp och förstås som en hel människa.
2. Lyssna och verka för delaktighet. Säkerställ att unga får möjlighet att delta i och påverka beslut och processer som rör dem.
3. Ta ansvar i din position och för de resurser unga står i behov av och som du kan bistå med. Bidra till att stöd och skydd tillgängliggörs genom att möta unga där de befinner sig.

ASYL OCH MIGRATION:

- Återinför permanenta uppehållstillstånd som norm.
- Korta ner väntetiderna i asylprocessen.
- Bevilja arbetstillstånd under asylprocessen.
- Höj dagersättningen till en skälig summa.
- Prioritera att asylsökande som uttrycker psykisk ohälsa eller andra avgörande vårdbehov får tillgång till vård och utredning. Ta hänsyn till att diagnos relevant för ens asylansökan inte kan ha utretts eller finns dokumenterad till följd av hinder och begränsningar asylsökande möter i att få sina behov tillgodosedda.

BROTTSOFFERSKYDD:

- Inför brandväggar med syfte att skapa säkra möjligheter för brottsoffer utan uppehållstillstånd eller med osäker legal status att anmäla brott, söka stöd och skydd från stat och kommun
- Socialtjänsten bör aktivt informera om och bistå med att ansöka om uppehållstillstånd för betänketid för brottsutsatta utan uppehållstillstånd. Säkerställ att alla anställda som möter målgruppen har nödvändig kunskap och att rutiner finns på plats, och efterföljs, för att rätten till uppehållstillstånd för betänketid blir en realitet för brottsutsatta i behov.
- Ange inte papperslösa.
- Förebyggande insatser mot våld riktat mot unga med flykterfarenhet.

UNGA I HEMLÖSHET:

- Mötesplats som specifikt riktas till unga i hemlöshet med personal som kan stötta i deras specifika situationer.
- Fler boenden att tillgå, bostad först i praktiken och inte bara på pappret.
- Anpassade akutboenden för ungdomar.
- Utökad kontakt och samarbete med och stöd till civilsamhället för att

fånga upp och stötta unga i hemlöshet.

- Säkerställ att asylsökande inte hamnar mellan stolarna på grund av bristande ansvarsfördelning. Rutiner för när stöd kopplat till boende inte kan ges enligt LMA och Migrationsverkets boenden, till exempel vid behov av skydd från våld eller när stöd behövs med medicinering.

BEMÖTANDE OCH TILLGÄNGLIGHET INOM VERKSAMHETER SOM MÖTER UNGA MED FLYKTERFARENHET:

- Kunskapshöjande insatser för att motverka bristande bemötande och öka tillgång till välfärdssamhället och dess skyddsnät. Ökad förståelse för hur flykt kan påverka förutsättningar och behov för att få tillgång till välfärd, stöd och skydd.
- Anpassa stöd och verksamhet utefter den hjälpsökandes situation och verklighet.
- Anpassa krav utefter klientens förutsättningar.
 - Sänkta trösklar in i verksamhet och utökade kontaktvägar in.
 - Särskilt stöd till unga utan anhöriga.
- Rutiner och riktlinjer för att personer som lyfter klagomål eller synpunkter inte ska innebära repressalier för individen.

RÄTT TILL VÅRD:

- Säkerställ att rutiner och nödvändig kunskap kring regelverk finns för att personer i asylprocess och papperslöshet ska få reell tillgång till vård de står i behov av. Detta behöver säkerställas inom alla delar av vården - från receptionist till läkare till sektionschefer för att motverka hinder som leder till nekad vård på felaktiga grunder.
- Fler och lättare vägar in i psykiatrin.
- Struktur med kontaktpersoner som kan stötta på ett liknande sätt som en anhörig annars gör under den mest intensiva perioden av att söka hjälp, t.ex. vid psykos eller opioidberoende.
- Utökade kontaktytor för att unga i komplex utsatthet ska ges större möjligheter att komma i kontakt med och söka stöd hos vården.

RELEVANT STATISTIK:

- Mer resurser till forskning och kartläggning av situationer för unga med flykterfarenhet, där undersökningsområden definieras av och utgår från vad målgruppen själva efterfrågar.
- Statistik över klagomål inkomna till Patientnämnden där asylstatus haft en inverkan på klagomålet.
- Statistik över brottsutsatthet, särskilt våldsutsatthet och i synnerhet dödligt våld, bland unga med flykterfarenhet.
- Statistik om avslag på ansökan om akutboende.

TILLGÄNGLIG INFORMATION RIKTAD TILL UNGA MED FLYKTERFARENHET:

- Information om ens rättigheter om en utsätts för diskriminering, kränkningar eller annat dåligt bemötande sker i kontakt med myndigheter. Information och stöd i att ansvarsutkräva när det sker.
- Information om och hur en får tillgång till utredning inom psykiatrin och vad för stöd som finns.
- Lättillgänglig och anpassad information om hur processen går till, och vad som förväntas av en, när en ansöker om olika sorters stöd eller bidrag.

9. Avslutning

Vi vill tacka alla som har varit med och bidragit till denna kartläggning. Särskilt vill vi tacka alla er unga som bidragit med era berättelser, tankar, omsorg och kraft. Tack för att ni gett oss förtroendet att genomföra denna kartläggning och att vi fått ta del av era verkligheter.

Tack till analysgruppen som med sin expertis bidragit så enormt till analysen av resultaten. Tack till er som delat med er i de gestaltade livsberättelserna, era erfarenheter är viktiga källor till förståelse och kunskap.

Vi hoppas att den kunskap och det underlag som vi tagit fram med denna kartläggning kan vara hjälpsam i beslutsfattares analyser och att vi tillsammans kan se till att unga med flykterfarenhet får sina rättigheter tillgodosedda. Vi hoppas att synliggörandet av erfarenheter och verkligheter kan fungera stärkande för unga själva och att de kan bidra till förändring.

Den uthållighet och solidaritet vi ser på Mötesplats Otto är unik, och är en viktig påminnelse om att även i det svåra måste vi alltid kämpa för frihet och jämlikhet. Det är vår plikt.

10. Referenslista

Beskow, L. (2020). *Mitt liv räknas - Den humanitära situationen för ensamkommande unga*. Svenska Röda Korset.

Ensamkommandes Förbund. (2019). *Man måste kämpa mer än andra för att lyckas*. Ensamkommandes Förbund Malmö.

Ensamkommandes Förbund. (2022). *Tillsammans är man mindre ensam - En rapport om unga i beroende, psykisk ohälsa & komplex utsatthet*. Ensamkommandes Förbund.

Folkhälsomyndigheten & Röda Korsets Folkhögskola. (2021). *Hälsa, livskvalitet och levnadsförhållanden bland asylsökande barn och unga i Sverige*. Folkhälsomyndigheten. Artikelnummer: 21234

Gjöres, A. (2018, December 10). Nytt larm: Ensamkommande säljer sex i utbyte mot boende. *SVT Nyheter*. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/saljer-sex-i-utbyte-mot-boende>

Hagströmer, A., Hollander, A.-C., & Mittendorfer-Rutz, E. (2018). *Kartläggning av självskadebeteende, suicidförsök, suicid och annan dödlighet bland ensamkommande barn och unga*. Karolinska Institutet.

Jansson-Keshavarz, S., Lundberg, A., & Obenius, H. (2021). Förskjutningar av välfärdsrättigheter och ansvar. In *Rättssäkerheten och solidariteten - vad hände?: en antologi om mottagande av människor på flykt* (s. 319-334). Linköping: Linköping University Electronic Press.

Lagerfors, J. (2023). *Att leva en dag i taget - mottagandets betydelse för barn som flytt.* BRIS.

Mattsson, A., Westman, I., Mörk, J., & Ersborg, Å. (2020). *I Väntan på Livet: Om situationen för ungdomar som kommit ensamma till Sverige.* Rädda Barnen.

Nilsson, O. (2020). *Utvärdering av Skåne Stadsmissions projekt Unga i hemlöshet.* Skåne Stadsmission.

Olausson, M., & Stureson, M. (2023). *"Welcome to Sweden" - En analys av inkomna synpunkter på kommunikation och bemötande utifrån diskrimineringsgrunderna.* Patientnämnden Skåne.

Schclarek Mulinari, L. (2017). *Slumpvist utvald : Ras-/etnisk profilering i Sverige.* Civil Rights Defenders i samarbete med Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Scott, H. (2022). Survival over safety: non-reporting of criminalised violence by young migrants excluded from protection. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48(19), 4793-4810. DOI: 10.1080/1369183X.2022.2099362

Skåne Stadsmission. (2019). *De som ingen vill se: unga i hemlöshet i Skåne.*

Skrivelse till Hälso- och sjukvårdsnämnden, Region Skåne. (2021, February 16). Retrieved October 14, 2023, from <https://malmomotdiskriminering.se/2021/02/16/skrivelse-till-halso-och-sjukvardsnamnden-region-skane/>

Sveriges Stadsmissioner. (2023). *Hemlös 2023. Tema: Svårare att få stöd? En granskning av 10 kommuners stöd till människor i hemlöshet.*

Universal Declaration of Human Rights. (n.d.). OHCHR. Retrieved October 19, 2023, from <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/english>

